

граму, що заснована на успішному діалозі між суб'єктами господарювання, органами державної влади та громадськості.

Схема розробки механізму антикризового управління інноваційного потенціалу національної економіки повинно включати поетапне аналітичне дослідження стану в національній та світовій економіках, прогнозування кризи, розробку антикризової стратегії та імплементацію її загальних положень у антикризових програмах і стратегії економічного розвитку. Сама ж стратегія інноваційного розвитку має бути тісно пов'язана з антикризовою програмою, стратегією соціально-економічного розвитку країни та зі здійснюваними економічними реформами. Основними елементами державної політики розвитку інноваційного потенціалу на основі антикризового управління має бути 1) приведення у відповідність нормативно-правової бази, на яку спирається інноваційна діяльність; 2) законодавчо визначена частка національного доходу на інноваційну діяльність; 3) вдосконалення механізму державно-приватного партнерства; 4) податкові/кредитні стимули та пільги; 5) створення належної інфраструктури.

Величезні потужності науки, освіти, підприємницького потенціалу, технологій та інформації України у поєднанні з ефективним комплексом управлінських заходів здатні стати міцним фундаментом у відновленні і розвитку економіки України.

Література

1. Статистичні дані України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. — Режим доступу: [// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

2. Проект концепції загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=198188&cat_id=32862

Федірко Н. В.

к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ

Визначальними властивостями циклічності економічної динаміки на сучасному етапі цивілізаційного розвитку є слабка передбачуваність та швидке поширення кризових явищ, які в умо-

вах тісних інтеграційних взаємозв'язків господарських систем різних країн світу набувають глобального характеру. Як зазначає член наукової ради Фундації «Res Publica» (Париж, Франція) Жан-Люк Грео, жодна з офіційних організацій, які повинні відстежувати світову кон'юнктуру, не змогла передбачити велику західну рецесію, а сигнали про потенційну небезпеку, що надходили від окремих економістів, залишились без відповіді [5].

Глобальна криза, яка вразила світову економіку наприкінці 2007 року, особливо негативно позначилась на ринках праці та доходах населення багатьох країн, про що відзначається у Звіті Міжнародної організації праці «Global Wage Report 2012/13: Wages and equitable growth» [2]. Згідно доповіді посткризове підвищення заробітної плати відбувається вже значно нижчими темпами, при цьому, вкрай невизначеними та невлловимими стають нові хвилі кризових явищ, запобігти яким досить важко. Так, у розвинених країнах після 2008 року знову проявилась нова хвиля рецесії реальних доходів населення. У 2011 році в Нідерландах їх скорочення склало 0,2% за рік, в Італії — 0,8%, в Австрії — 0,9%, у Бельгії — 1,1%, в Чехії та Словаччині — 1,4%, у Великобританії — 1,5%, в Іспанії — 3,4%, в Ірландії — 3,7%, а у Португалії — 4,8%.

В Україні, де масштаби кризи виявились чи не найбільшими серед країн Центральної та Східної Європи, соціальні потрясіння завдали неочікуваного стресу для населення після тривалого періоду економічного «відновлення» 2000-2008 років. Падіння реальної заробітної плати у 2009 році склало 8,2% до попереднього року, а реальних наявних доходів — 10%. Втім, протягом 2011-2012 років вітчизняному уряду вдалось уникнути падіння реальних наявних доходів населення, водночас темпи їх приросту суттєво уповільнились із 17,1% у 2010 році до 8,0% у 2011 році [6].

Уроки останньої рецесії засвідчують, що системи соціального захисту виявили себе як важливий антикризовий компонент, який сприяє одужанню економіки за рахунок стимулювання сукупного попиту та гарантує соціальну згуртованість, опікуючись найбільш вразливими верствами населення. Протистояти збіднінню внаслідок кризи можна лише за рахунок державних заходів підтримки доходів постраждалих працівників та їх сімей в короткостроковій перспективі, та створення нових можливостей зайнятості для них — у довгостроковій. При цьому, антикризові заходи на ринку праці не повинні створювати оманливих стимулів та джерел залежності громадян від соціальних виплат. Реакцією ООН на соціальні виклики глобальної кризи стало запровадження у 2009 році ініціативи щодо створення

глобального «базового рівня соціального захисту» (social protection floor), яка реалізується Міжнародною організацією праці спільно з Всесвітньою організацією охорони здоров'я [3]. В основі цієї концепції лежить створення в межах національних систем соціального захисту універсального (загального) першого рівня, який об'єднуватиме набір базових соціальних прав, включаючи доступ до основних соціальних послуг (охорони здоров'я, освіти, житла та комунальних послуг та ін.), та трансфертів у грошовій та натуральній формах.

Міжнародна організація праці рекомендує ряд антикризових соціальних заходів для підтримки безробітних, зменшення їх кількості та створення робочих місць, серед яких: соціальний діалог на рівні підприємства, сектора економіки та всієї країни (питання гнучкості, тривалості та оплати праці, тимчасових звільнень тощо); здійснення державних капіталовкладень у сфері інфраструктури та житлового будівництва, громадської інфраструктури та створення «зелених» робочих місць, у тому числі шляхом запровадження громадських робіт; розширення кола осіб на які поширюються програми страхування від безробіття та збільшення розміру допомоги по безробіттю; професійна перепідготовка звільнених працівників; підтримка малих та середніх підприємств; адресна підтримка певних секторів економіки. Втім, як відзначається фахівцями Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, більшість заходів, що використовуються, спрямовані саме на утримання рівня зайнятості, а не на підтримку безробітних [4, с. 26]. Так, урядами Росії, США, Франції, Іспанії, Болгарії та Японії було розширено програми допомоги по безробіттю та підвищено розміри виплат; в Австрії, Данії, Франції, Німеччині, та Угорщині шляхом запровадження державних доплат компанії заохочувались до скорочення тривалості робочого тижня замість повного звільнення працівників; у Німеччині, Великобританії, Росії та Канаді — збільшено витрати на підвищення кваліфікації, перекваліфікацію та стажування; у Росії та Чилі — виділено кошти на організацію громадських робіт для безробітних; у Росії та більшості країн ЄС — посилено консультативну допомогу. Українські реалії вказують, що система соціального захисту виявилась неготовою до ефективної протидії кризі: фіскальні обмеження не дозволяли уряду збільшувати розміри допомоги по безробіттю понад рівень, передбачений бюджетом, та, відповідно, розширити фінансування інших програмних заходів. Разом з тим, було передбачено можливості щодо фінансування Державним центром зайнятості видатків, пов'язаних з про-

фесійною підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації працівників, щодо яких є загроза звільнення, законодавчо запроваджено оплачувані громадські роботи та надання консультативної допомоги, зокрема й пенсіонерам які втратили роботу.

Зауважимо, що найбільша частина витрат на реалізацію антикризових заходів щодо підтримки доходів найманих працівників, що втратили роботу, покривається за рахунок програм соціального страхування, які на відміну від фінансованої за рахунок загальних податків соціальної допомоги, засновані на особистих внесках найманих працівників та передбачають обмежені в часі виплати в разі втрати їх заробітку. Такі програми на практиці відіграють роль автоматичних стабілізаторів, адже звільнення працівника одразу надає йому право на отримання допомоги, що одразу в умовах кризи збільшує чисельність охопленого ними населення. Відповідно до дослідження Міжнародної організації праці частка безробітних, що отримували допомогу по безробіттю становить 38,8% від загальної кількості безробітних в групі країн з високими доходами (в тому числі 31,3% — за рахунок страхових внесків), 10,4% — в країнах з доходами вище середніх (9,8% за рахунок страхових внесків), а в країнах з доходами нижче середніх та з низькими доходами — відповідно 3,6% та 1,3% (всі за рахунок страхових внесків) [1].

Розширення програм соціального захисту в період кризи ускладнюється тим, що кількість їх користувачів зростає за одночасного скорочення надходжень від податків та внесків. Це ще більшою мірою посилює фінансову розбалансованість системи та обумовлює необхідність політичного вибору щодо ступеню пріоритетності соціальних видатків. Досвід останньої кризи засвідчив, що більшість країн активно збільшували соціальний бюджет для протидії наслідкам кризи, при цьому високий позитивний антикризовий вплив соціальних програм на сукупний попит проявився саме в країнах із широким охопленням населення, а в країнах із незначними їх масштабами лише відбувалось підвищення доходів окремих верств. Лише незначна кількість країн, серед яких Угорщина, Ірландія, Латвія та, зокрема, Україна, продемонстрували пасивність антикризових соціальних заходів, здійснивши скорочення чи заморожування соціальних видатків, тим самим відмовившись від стимулювання сукупного попиту та пришвидшення економічного відновлення. Реалізовані заходи в Україні в своїй сукупності допомогли пом'якшити кризові прояви для окремих секторів економіки та верств населення, однак потенціал довгострокового антикризового соціального захисту не

реалізовується. Незважаючи на те, що соціальна сфера в Україні є найбільш захищеною законодавчо, вона залишається найменш реформованою та найбільш витратною для бюджету, а механізми автоматичних стабілізаторів соціальних програм є слабкими. Це створює для країни нові фінансові ризики, ускладнюючи надалі забезпечення базових соціальних гарантій.

Література:

1. Bonnet Florence, Ehmke Ellen, Hagemeyer Krzysztof. Social security in times of crisis. International social security review. — 2010. — Vol. 63. — №2.
2. Global Wage Report 2012/13: Wages and equitable growth: Geneva, International Labour Office, 2013.
3. Social protection floor for a fair and inclusive globalization. Report of the Social Protection Floor Advisory Group. Geneva: International Labour Office, 2011. — 117 p.
4. Антикризова політика в світі та в Україні: порівняльна оцінка заходів та економічних ефектів. Аналітична доповідь. — К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. — 2009. — грудень. — 34 с.
5. Жан-Люк Грео. Велика західна рецесія. Електронний ресурс. Режим доступу:
6. http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Greau_ukr.html.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Федоров І. О.,

к.е.н., доцент,

Таврійський національний університет
імени В. І. Вернадського

Покотілов Д. В.,

аспірант,

Таврійський національний університет
імени В. І. Вернадського

ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний розвиток України характеризується кризовими явищами як в економіці країни, так і в розвитку окремих її регіонів, галузей, діяльності деяких суб'єктів. Усе це відбувається під впливом тривалої світової фінансової кризи. Інституційні ж перетворення в Україні призводять до змін у знищення